

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

ראה - תש"ס - מאת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

מקשים על רש"י: הרי כתוב בגמרא (במסכת מו"ק): שאסור לחרוש שלושים יום לפני שנת השמיטה וחז"ל הוסיפו שאסור ג"כ מעצרת ומחג הפסח, ואח"כ ביטלו את זה ואמרו שמותר, א"כ גם כאן בעצים נבטל ונאמר שמותר?

וע"כ חולקים על רש"י וסוברים שאין דין תוספת שביעית לעניין נטיעה. אומרים =2= התוספות (בשם ר"ת): (א) שחרישה וזריעה יותר חמור מנטיעה, כי כתוב בתורה בצורה מפורשת "בחריש ובקציר תשבתי" ולא כתוב לא תטע וע"כ בחריש ובקציר החמירו (אומר ר"ת אדרבה בנטיעה צריכים להקל יותר מבחריש ובקציר מכיון שלא כתוב בתורה בצורה מפורשת לגבי נטיעה וע"כ אסרו בזמן בית המקדש מפסח לעניין תבואה ומעצרת לעניין שדה אילן שמהאז לא חורשים).

=2= הירושלמי =1= מביא טעם אחר:

א. "אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל עד כאן מעבה מכאן ואילך מתיש כוחו" - אם אדם יש לו עץ סרק אז עד עצרת או עד פסח העץ מתעבה והוא מביא ג"כ פירות יותר גדולים, מכאן ואילך פוחת והולך, א"כ מדוע הבעלים חורשים? ודאי לא לשם אותה שנה אלא עבור שנת השמיטה, וע"כ החמירו בחרישה (פ"א הלכה ב').

ב. הגמרא דנה לקמן (דף י" ע"א) ואומרת שיש מ"ד שסובר, שצריך "שלושים יום ושלושים יום".

אומר רש"י: שלושים לקליטה, ושלושים לתוספת של שמיטה. תוספות חולקים עליו ואומרים שלא מדובר בעניין של התוספת, ויש רק עניין של הקליטה שבועיים, והשלושים לעניין ערלה.

=2= מסקנת ר"ת בתוס' (שם דף ט' ד"ה שמותר, דף י' ד"ה שלושים): שיש רק עניין קליטת העץ ומספיק לאסור י"ד יום לפני השביעית (ועיין לקמן שדעת רש"י והרמב"ם לא סוברים כן).

בירושלמי (פ"ב הלכה ו') אומר: למה צריכים להזהר לא לטוע עציים שלושים יום ועוד 14 יום מטי"ו באב והלאה? מדין חשד - שנטע את זה בשמיטה, או מדין מונין - שאם נטע עץ מאכל שבוע או שבועיים קודם שביעית לא חשיב כלום לעניין מניין שנות ערלה, אלא יתחיל למנות שנה ראשונה בשנה השביעית ואנשים שיראוהו יאמרו שאדם זה נטע בשביעית לכן אמרו לו לעקור.

הרמב"ם כשרוצה לומר את הטעמים הוא מביא זאת בצורה מפורשת: "אף בזמן הזה אין נוטעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשעה אחר הקליטה ל' יום, ודבר זה אסור לעולם מפני מראית עין שמא יאמר הרואה בשביעית נטעו" - כלומר מדין חשד ולא מדיו מונין לערלה, ולא מדין תוספת שביעית כמו שמסביר הרש"י הני"ל.

=2= הנפק"מ בין הטעם מדין חשד או תוספת שביעית לטעם מדין מונין: =1= אם נאמר מדין מונין לערלה - זה רק בעץ מאכל, אבל עץ סרק (שושנים, וורדים) יהיה מותר. ואם נאמר מדין חשד או מדין תוספת שביעית - אין הבדל בין עץ מאכל לעץ סרק.

אחד המפרשים אומר: שהרמב"ם היה מאד זהיר בדבריו, וכשהוא כתב דברים הוא הקפיד על כל מילה מה לכתוב ומה לא. וגם כאן הקפיד הרמב"ם כך וכתב: "אף בזמן הזה אין נוטעין =2= אילנות =1= - יכול היה לכתוב 'אין נוטעין =2= אילן מאכל =1=!' "

אלא מלמדנו הרמב"ם אילנות (סתם) - בין אילן סרק ובין אילן שנותן פירות.

אמנם החזו"א מפרש אחרת את הרמב"ם, והרב קוק ב"שבת הארץ הביא שתי שיטות בנושא הזה, ופאת השולחן הביא כמה פירושים לנושא, וה"פני יהושוע" אומר שאינו יודע מנין לו לרמב"ם דבר זה, אך מכיוון שהפשט של הרמב"ם והפשט של רש"י מדין תוספת, ומדין חשד ולא מדין ערלה - אז נטיעת וורדים לדעת הרמב"ם אסורה (עיין חזו"א סי' כ"ב אות ה' מנחת שלמה סי' מ"ח וסי' נ"א אות ד', שבת הארץ החדש עמוד 352-353, פאת השולחן סי' כ' אות לג וסי' כ"א אות כ"ה, פני"י ר"ה דף י', ועיין בתוספת שבת על שבת הארץ החדש שם).

השיעור לעילוי נשמת : מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

פרשת השבוע : ראה

השיעור נמסר ע"י הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, בשנת תש"ס.

הלכות שמיטה

קיום הסכמים

בפרשת השבוע נאמר "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרדך" (פרק י"ב פסוק י"ז). "לא תוכל לאכול" - הפשט הוא שאסור לך לאכול, מדוע השתמשה התורה בביטוי "לא תוכל"? אומר רש"י: "רבי יהושע בן קרחה אומר: יכול אתה, אבל אינך רשאי" - אם הקב"ה אומר אסור לאכול, אז אינך יכול לומר אני יכול, אלא אסור לך לעשות את זה.

לבן בא ואומר ליעקב אבינו: "יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלוקי אביכם אמר אלי לאמר השמר לך מדבר את יעקב מטוב ועד רע" - זה לבן הרשע, אם ה' אמר לך אל תעשה עמו רעה איך אתה אומר אני יכול לעשות רעה? (עיין בראשית ל"א פסוק כ"ט). אומר רש"י: כתוב ביהושע (טו, טג) "ואת היבוסי יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם" - יכולים היו אלא שאינם רשאים (דברי רבי יהושע בן קרחה). למה לא רשאים? מסביר רש"י כאן (ובשמואל ב' פרק ה' ו' וכן רל"ג ורד"ק שם), שאברהם אבינו עשה הסכם עם אבימלך (עם מוכרי מערת המכפלה) שלא ילחמו עם הפלישתים אם "יתשקרו לי ולניני ולנכדי" (בראשית כא, כג), והזמן טרם אזל בתקופת יהושע וכן הם לא עשו צרות לעם ישראל ע"כ לא כבשו את ירושלים. "עיר דוד לא יכלו" - רשאים היו ולא יכלו מחמת השבועה.

והפלישתים נצלו את השבועה בתקופת דוד התגרו בעם ישראל, וע"ז הם לעגו לדוד כשבא להלחם "לא תבוא הנה כי אם הסירך העוורים והפסחים לאמר לא יבא דוד הנה". ולפי רש"י ורד"ק בשמואל ב' (לעג על יצחק אבינו ויעקב אבינו, זה כהתה עינו וזה צולע על ירכו) הפשט הוא: לעג על דוד המלך שאינו יכול ללחום בעיר מבוצרת אפי' שיש בה רק חיילים עוורים ופסחים.

המדרש מסביר אחרת, שעשה אברהם אבינו הסכם עם הפלישתים "אם תשקור לי ולניני ולנכדי" - שלא יהיה מלחמה בניהם, מה עשה היבוסי, שהיה מזרע אבימלך? סגר את ירושלים ושם בחומות את הנוסח של השבועה של אברהם אבינו. בא יואב ורצה להילחם וראה את השבועה שנשבע אברהם שלא יזיק להם. הלכו לסנהדרין, אמר להם יואב: הם יורים עלינו הם מכים אותנו ובה מותר להם להפר את ההסכם, אבל שאנו נרצה להתגונן ולהגיב אסור! "

ענו לו הסנהדרין: אם הם היבוסי, הפלישתים לא מקיימים את ההסכם אז גם אתם יכולים להפר את ההסכם, עלו וכבשו, ובפרט שזמן השבועה "ניני ונכדי" עבר. דברים אלו רמזו לתקופה שלנו, כשאחרים ודאי לא מקיימים את ההסכם ולא מסגירים את המחבלים שלהם, ולא מחזירים את הנשק, אז ודאי שההסכם שחתמו איתם אין מה לקיימו, ובפרט שעצם חתימת ההסכם היה בטעות יסודו. מסופר על אחאב המלך שאלהו הנביא מאד כעס עליו, ואחת הסיבות לכך היתה שהוא החליט לעשות נישואין אזרחיים עם גויות, עם איזבל. אחאב כשהיה במצב קשה נכנע לפני הקב"ה. עד שאמר לו ה' לאליהו: "הראית כי נכנע אחאב מלפני" (מלכים א, כא, כט).

אדם שנמצא במצב קשה, אין לו ממשלה אין לו מזכירים במקום שיכנע לפני הקב"ה הולך ועושה יותר גרוע! אדרבה צריכים להיכנע ולהתפלל לקב"ה ואז נראה ניסים ונפלאות.

ערב שמיטה

נטיעת עצי סרק ועצי מאכל

הגמרא אומרת במסכת ראש השנה: שבערב השביעית צריכים שלושים יום לפני כן לא לטוע עציים.

ואומר רש"י: שהטעם הוא משום תוספת שביעית שמוסיפים מחול על הקודש.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִרְה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי
הֵרֵב מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רֵאָה - תַּש"ס - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִרְה"ג מֵרַדְכִי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

אומר =2= המהרש"ל=1=: חיפשי בכל מסכת מו"ק ולא מצאתי שכתוב שמותר לומר או אסור לומר לגוי לחרוש בשמיטה (אם היה כתוב אז כל המחלוקות המובאות ב'מנחת חינוך' ובשאר מקומות לא היו מחלוקות). ומוסיף המהרש"ל: "ובכל זאת אני אומר שבטעות נפלה בספרים כי בכל מס' מו"ק לא נזכר אמירה לעכו"ם בשביעית שזה אסור או שרי - כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפילו אם נאמר שמותר בשבת, משום שבשביעית תלה הקב"ה קדושה בארץ דכתיב "שבת שבתון יהיה לארץ" - והבן.

בשבת - אסור לך לעבוד, ולכן אם מותר לומר לגוי או לא זה מחלוקת. ולכן אומר המהרש"ל שבשביעית בודאי שאסור לומר לגוי לעשות את הדבר הזה כדי שהארץ תוכל לשבות.

ועיי"כ יש יהודים טובים, לקראת שנת השמיטה נותנים כסף לגוי ואומרים לו שיזרע באדמה עגבניות ושאר ירקות והם יקחו אותם בשנת השמיטה. וצריך לדעת שגם אם הגוי מחזיק באדמה עדיין היא שייכת לעם ישראל וקדושתה עליה. אי"כ כיצד היהודי אומר לגוי ועושה אותו שליח לעשות איסור לחרוש ולזרוע באדמה של עם ישראל?

אם הגוי גידל באדמתו ורוצים לקנות ממנו ובאופן שבכסף שהוא מקבל לא יגרום לנוקש לעם ישראל - אין הכי נמי.

עיי"כ אדם שמשכיר דירה לשנה ויש לו גינה יאמר לשוכר: אני משכיר לך את הדירה אבל לא את הגינה, ולזרוע בה או לעדור בה אסור לך בשמיטה כי האדמה צריכה לשבות.

אומרים =2= התוספות (שם דף י' ע"ב ד"ה מי): "ופריך והרי שדה דאדם מצווה על שביית שדהו =2= וכשהוא ביד ישראל אחר יש בו איסור דאורייתא אם זרע בו הישראל =1=" - אם יהודי אחר זרע באדמתך אתה עובר איסור דאורייתא (היום הכל דרבנן אבל עוברים על איסור) משמע אם הגוי הוא השוכר מותר (ועיין מב"ט ח"ב סי' ס"ד שמצריך בהשכרה לגוי בהבלעה) ואילו לדעת רש"י גם לגוי אסור.

ולדעת פוסקים אחרים: גם אם אדם השכיר את ביתו לגוי (לכתחילה אסור להשכיר לגוי) יאמר לו (לגוי) שאסור לו לעבוד את האדמה בשמיטה. וכן בבהמה אסור לבעלים לשים עליה משא בשבת והגמרא משווה אחד לשני.

וכן לא להרשות לבהמה לעשות פעולה "שתעבור" על 'למען ינוח', היינו שהבעלים צריכים למנוע ממנה את זה.

איסור השכרת שדה ישראל לגוי

בהוצאה החדשה של 'ישבת הארץ' (הרב קוק עמוד 181-180) כתבו בצד אחד דעת האוסרים להשכיר שדה של ישראל לגוי והאוסרים להשכיר שדה של ישראל לישראל, ובצד שני כתבו דעת המתירים. האוסרים סוברים: שהתורה אומרת =2= "ושבתה הארץ" =1=. המתירים אומרים אתה אסור לך לעבוד.

אך מכיוון שהרמב"ם כלל ואמר גם עשה וגם לא תעשה "ושבתה הארץ" (ישנם הטועים ואומרים "ושבתה הארץ" - זו מ"ע שהזמן גרמא רק בשמיטה, ואם יש לאדם שדה שיגיד לאשתו שתשכיר אותו כי מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות! אך לא כך הדבר, וכאן התורה אומרת "ושבתה הארץ" אז לבא ביקום עשה' ולהשכיר את זה אי"א וגם אשה עוברת על איסור העשה. ועיין למנחת חינוך באורך על זה סי' שכ"ו כל שהמעשה אינו בגוף האדם אלא שהבהמה תשבות וכן הארץ תשבות האשה חייבת, עיין חזו"א סי' י"ז שדעתו להקל להשכיר, ואילו בסי' כ"א סי"ק י"ז דעתו להחמיר ולהשכיר, ועיין מעדני ארץ סי' י"ג).

=2= למסקנה: =1= יש חובה על בעל הקרקע שלא יעבדו באדמתו מלאכה האסורה בשמיטה. ועליו להזהיר את השוכר בין יהודי ובין אינו יהודי שהוא משכיר להם את הדירה ולא את הגינה ומותר להם ליהנות מן הגינה ולא לעבוד בה כל שנת השמיטה.

העברת עציץ שאינו נקוב בשמיטה

אדם שעובר דירה ויש לו בבית עציץ נקוב ויש אוסרים גם באינו נקוב, רוב הפוסקים אומרים: שבמקום שמפסיק שכבה של מלט או אבנים שנקרא 'צונמא' (יש מערה ועליה יש אבנים של הגג ומעל זה עפר) אסור לזרוע שם כי האבן יונק מן האדמה אותו דבר כאן, ואם אדם רוצה להוציא את העציץ

כלל בפסיקה כרמב"ם

ישנו כלל שאם הרמב"ם מורה הלכה הוא המרא דאתרא של כל ארץ ישראל. אם ה'בית יוסף' חולק עליו אז קיבלנו את השו"ע, אבל במקום שאין שו"ע, מה שכתוב ברמב"ם זה מחייב ואין להקל את כל הקולות כולם. ועיי"כ ליטוע עץ סרק וכ"ש עצי פרחים כוורדים שנהנים ממנו כ"ש חמור הדבר הזה ואסור אפ"י בתוספת שביעית, אלא צריך מ"ד יום כפשט הרמב"ם. והרוצה להקל או בדיעבד אם נטע תוך י"ד יום אפשר להקל שלא יעקר.

שמיטה - חובת האדם או האדמה?

כתוב בתורה בעניין שבת "למען ינוח שורך וחמורך". מה הדין אם יש לאדם שור, ובשבת השור יצא ועל גבו יש משא, האם מוטלת חובה על הבעלים לקחת את השור בחזרה או לתת לו ללכת מכיוון שעל הבהמה לא חל דיני שבת "למען ינוח" וכ"ו? כלומר האם חובה על הבעלים שהשור לא יחלל שבת ולא ילך ברחוב עם משא או שלבעלים עצמם אסור לשים משא ואם השור הלך לבדו אין בעיה.

ובדומה לזה בשמיטה: כשהתורה אומרת שאסור לעבוד בשנת השמיטה האם התורה רוצה שהאדם לא יעבוד בשמיטה או שהאדמה לא י'תעבד' בשמיטה?

והנפק"מ: אדם שמשכיר בית עם גינה בשנת השמיטה או לפניה - אם מצד חובת השמיטה על האדם - אז המשכיר הרי לא עובד בשמיטה, אבל אם התורה רוצה שהאדמה לא תעבוד בשמיטה - אז גם לשוכר אסור לזרוע לחרוש או ליטוע עצים באדמה הזו כי היא קדושה. חל חובת מניעה על המשכיר.

גינה בבית מושכר

הגמרא במסכת עבודה זרה (דף י"ד ע"ב) אומרת: "בכל מקום אין מוכרים להם (לגוי) בהמה גסה עגלים וסייחים" - מדוע?

אומר רש"י: 'ואפילו שבורים שאינם ראויים למלאכה גזרו רבנן דילמא אתי לאחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראויים למלאכה ואיכא למיחש לשאלה ולשכירות כדמפרש טעמא' - ז"א אסור לך למכור לגוי בהמה כי ישנו חשש שמחר תשכיר לו בהמה או תשאל לו בהמה ואז הגוי יעבוד בה בשבת. אומרת הגמרא (דף ט"ו ע"א וע"ב): ומה אכפת לנו שהגוי עובד בבהמה בשבת, הרי כתוב ששכירות הוי ממכר ליומי - כלומר כאשר אדם משכיר או משאל חפץ לחברו זה לשלושים יום ואין הבעלים יכולים לקחת חפץ זה ממנו בתוך התקופה, וכן אדם שמשכיר לחברו בית לשנה - אינו יכול לבא ולקחת ממנו את הבית תוך השנה וזה נקרא מכר.

עונה הגמרא: לא לכל דבר זה נקרא מכר. וישראל ששכר פרה מכהן ויש לישראל תרומה שרוצה להאכיל בה את הפרה. אז אם הפרה קנויה לישראל - אסור להאכילה בכרשיני תרומה, אך אם הפרה שייכת לכהן - מותר להאכילה בכרשיני תרומה, והלכה שמותר להאכילה כרשיני תרומה. ואם ישראל השכיר לכהן לא מאכיל אותה הכהן כרשיני תרומה. יוצא מכאן שגם אם הכהן השכיר את הפרה עדיין יש לו בעלות עליה וכן הישראל שהשכיר. =2= רש"י =1= אומר: "שדה דאדם מצווה על שביית שדהו בשביעית שנת שבתון יהיה לארץ" - אתה חייב שהאדמה לא תעבוד, ואם יש לך אדמה אצל מישהוא אחר, אתה מחוייב שלא יעבדו את אדמתך.

=2= הרמב"ם =1= אומר בהקדמה: "הלכות שמיטה ויובל יש בכללן שתיים ועשרים מצוות, תשע מצוות עשה ושלוש עשרה מצוות לא תעשה וזהו פרטן: א. =2= שתשבות =1= הארץ בשביעית ממלאכה. ב. שלא יעבד עבודת הארץ בשנה זו". יש כאן לאו - שאסור לבעלים לעבד, וישנה מצוות עשה - שהאדמה צריכה לשבות.

איסור אמירה לגוי בשביעית

הגמרא בב"מ דנה בעניין שמיטה ובעניין שבת, אם אדם יכול לומר לגוי אמירת שבות כגון: לחסום את פי הפרה.

אומרת =2= הגמרא =1=: אמירה לנוכרי שבות הני מאי דינא? כגון שזה לאו מותר או לא.

אומרים תוס': 'אע"ג שבמס' מו"ק אמרין דשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לנוכרי, בשבת ויו"ט זה דבר אחר.'

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵל הָא-לְקִי
הַרְבַּ מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רֵאָה - תַּש"ס - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מְרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

כתוב בגמ' במסכת ברכות (דף מ"ז): אם אדם היה לו עציץ שאינו נקוב וזרע בו חיטה וטחן ולש ואפה לחם ואכל, ולא הפריש מעשרות, זה נקרא טבל מדרבנן ואין מזמנין עליו. אבל אם הפריש תרו"מ מברך ברהמ"ז ומזמנין עליו.

כלומר, אומרים ברהמ"ז על חיטה שצמחה בעציץ שאינו נקוב. =2=ומכאן

אנו לומדים שמברכים על לחם כזה 'המוציא לחם מן הארץ'.

בירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ו') כתוב: "שאל רבי יוסף: עציץ שאינו נקוב וצמח בו חיטה מה יברך עליו?" - יש מי שאומר שהוא שאל כתוצאה משאלה אחרת, ויש מי שאומר ששאל במפורש על עציץ נקוב ושמ הוא בספק.

אבל בתלמוד בבלי הדברים נכתבו במפורש שמברכים עליו 'המוציא' וברכת המזון אפי' לא נקוב.

ויותר מזה אדם שם בביתו פחים וברזלים ושם עליהם עפר וזרע חיטה, ורוצה לעשות מהחיתים =2=מצה שמורה =1=לפסח - האם יוצא ידי חובה או לא?

אומרת הגמרא (במסכת פסחים ל"ה ע"ב): פשיטא שאדם לא יוצא ידי"ח בטבל משום שזה בעציץ שאינו נקוב. משמע מכאן, אדם שאוכל מצה מעציץ שאינו נקוב מברך 'המוציא' וברכת המזון אם הפריש ממנו תרו"מ.

וכן פסק הישדי חמד' (כללים ר' כלל ק') שדין פרי או ירק שגדל אפי' בעציץ שאינו נקוב ברכתו ככל ברכת אותו פרי אם צמח באדמה (וכן בגידולי מים).

אולם דעת 'יחי אדם' (כלל נ"א) בעניין חיטה שנרעה כנ"ל מברך בתחילה ברכת 'בורא מיני מזונות' (אע"פ שלבסוף מברך ברכת המזון כמו באכל טבל, ברכות מ"ז ע"א).

ובנשמת אדם' (קני"ב א') סובר: על פירות וירקות כנ"ל מברך 'שהכל'.

=2=סיכום: =1=להלכה אנו פוסקים שעל חיטה כנ"ל שאפו ממנה לחם - חייב ליטול ידיים עם ברכה, 'המוציא' וברכת המזון. וכן פירות וירקות שגדלו כנ"ל ברכתם כאילו צמחו באדמה. ובעניין ד' מינים של סוכות אם נטעו, זרעו בעציץ שאינו נקוב, עיין ב'שדי חמד' מערכת ארבעת המינים כלל ג' אותיות ד' ה' שהביא חילוקי דעות בזה ויש להחמיר.

בר מצוה

י"ג שנים ויום אחד - מתי?

כתוב במס' ראש השנה (דף ט' י'): אם אדם נטע בט"ו באב - י"ד יום לקליטה ולי' יום שלא יהיה ערלה - זה נחשב לשנה אחת.

וכן כתוב "שור או כשב או עז כי יוולד", שור בן יומו - קרוי שור, כשב בן יומו - קרוי כשב. אומרים לאדם תתבייש לך, העגל הזה היום נולד וכבר הולך על ארבע והולך לינוק חלב מאימו, ולא צריך ללמדו ללכת והוא מוצא לעצמו לבד אוכל. תינוק שנולד צריך ללמדו ולחנכו - אי"כ הבהמה טובה ממנו בנקודה זו.

הגמ' שואלת אם יום בשנה נקרא שנה או לא, בן ג' שנים ויום אחד, אשה בת ג' שנים ויום אחד האם היום האחד הזה נקרא שנה או לא, אם בת שנתיים ויום אחד היא כבת שלש.

כשאומרים "בן י"ג שנים ויום אחד" מה הכוונה ל"יום אחד"? (השיעור ניתן ביום שני כי מני"א אחרי השקיעה, ליל כ"א מני"א).

לדוגמא: ילד נולד בכ"א מני"א, היום הסתיים כי מני"א, בלילה יהיה כ"א מני"א - מתי הילד הזה חייב במצוות? אנו אומרים י"ג ויום אחד, למשל אם אדם נולד לפני י"ג שנים ביום כ"א אחר הצהריים, אז מחר בצהריים מעת לעת יהיה בר מצוה. או ניתן לומר אחרת, ילד נולד בכ"א מני"א עד כי נגמרת השנה, כלומר היום כי בערב לפני השקיעה נגמרת שנת הי"ג, ויום אחד, רגע אחד משנת הי"ג שבאה אתה כבר נקרא בר מצוה.

נפק"מ: ילד שנולד בראש השנה. אומר הרב בעל 'יום תרועה': אם נולד בר"ה בצהריים ונהיה בר מצוה בראש השנה אז אם שמע תקיעת שופר בבוקר לא יצא ידי"ח משום שעדיין לא הגיע לגיל בר מצוה שהוא שעת הצהריים מעת לעת.

אומר הרב בא"ח (בספרו 'אות לחיים' דף ל"ד ע"ב) שיש בזה ג' שיטות, שתי שיטות של התוס' ושיטה אחת של מהר"י ברונא:

ג. =2=מהר"י ברונא (בסימן ד') אומר: י"ג ויום אחד, דהיינו נגמר כ', יגמר כ"א מחר בערב בר מצוה, היינו ליל כ"ב.

הנקוב לאדן החלון הפונה לחוץ, או כשמעבירים דירה והמכונת משא נמצאת למטה ואתה מעביר את העציץ דרך החצר - אסור. מה התקנה? לקחת נייר כסף או שקית ניילון ולכסות בהם את העציץ מלמטה ומלמעלה ואז ניתן להעביר ממקום למקום, וכאמור טוב לעשות כן בעציץ שאינו נקוב מדין שהעלים בדרך כלל נוטים מצד העציץ.

טלטול עציץ נקוב ושאינו נקוב בשבת

נפסקה הלכה בשו"ע (סי' שלי"ו סעיף ח') וז"ל: "עציץ אפילו אינו נקוב יש להיזהר מליטלו מע"ג קרקע ולהניחו על גבי יתדות או אפכא בין שהוא של עץ בין שהוא של חרס".

וברמב"ם (פ"ח הלכה ד') כתב: גבשושית של עפר שעלו בה עשבים הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - =2=חייב משום זורע =1=.

והגמרא בשבט (דף פ"א ע"ב) מאריכה בדינים אלו. ולדעת רש"י (שם) אם הגביה עציץ אפי' נקוב מעל גבי קרקע והניח על גבי יתדות וכן להפך האיסור מדרבנן ולא מהתורה (לא כמו הרמב"ם), אבל אם לקח את העציץ מהארץ או מעל גבי יתדות ושם על בגדים או טס ברזל, פח, זכוכית, מודה רש"י שחייב מהתורה מדין תולש (עיין כה"ח שם ס"ק נב, נג, ומש"ב שם ס"ק מג, מד, ושער הציון אות ט"ז).

=2=לסיכום: =1=לפיכך אם הוא נקוב לעיתים עובר איסור דאורייתא. ואם הוא לא נקוב יש להיזהר ולעיתים אם הענפים יוצאים מחוץ לעציץ יש איסור דאורייתא. וע"כ יזהר האדם ולא יזיז שום עציץ ממקום למקום אחר, וכן לא יגביה אותו ממקומו למקום אחר, וכן לא ישים מתחתיו בשבת מגש ממתכת או להסירו. ובין לדעת רש"י ולהרמב"ם אם יש עציצים תלויים בתקרה והם נקובים או מעץ או מחרס, אסור לעבור מתחתם.

הנחת ד' המינים ביו"ט - בכלי עם מים

אומר הרמ"א (שם סעיף י"א): "מותר להעמיד ענפי אילנות במים בשבת ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים שיהיו נפתחים בלחלוחית המים" (מה הדין עיין בשו"ע סי' תרנ"ד).

ביום טוב מותר להניח את ד' המינים בכלי עם מים לאחר שחוזרים מבית הכנסת, ובלבד שזה יהא אותו כלי עם מים שבו היו מונחים קודם לכן. אבל להניחם בכלי אחר עם מים - אסור. כמו כן, מותר ביו"ט להוסיף מים לאותו הכלי שבו מונחים ד' המינים. אבל להוסיף מים לכלי אחר - אסור.

=2=בשבת. =1=אם לקח אדם הדסים או עצי בשמים מעציץ שיש בו מים בשבת, ובירך עליהם והריח - מותר להחזירם לאותו עציץ שבו היו מונחים (ואסור להחזירם למקום אחר). להוסיף מים - אסור (ועיין לכה"ח שם ס"ק ע"ט, למש"ב ס"ק נ"ד).

פרחים סגורים בעציץ בשבת

אם קנה אדם הדסים או עצי בשמים בע"ש ושכח להניחם במים - אסור בשבת להניחם במים.

אומר הרמ"א: "ובלבד שלא יהיה בהם פרחים ושושנים שיהיו נפתחים בלחלוחית המים".

לדוגמא: אדם קונה לכבוד שבת זר פרחים חלקם פתוחים וחלקם סגורים, וברור שאם הפרחים הסגורים יהיו במים הם יפתחו, לכן זר כזה שהניח אותו בע"ש אסור להוציאו מהעציץ בשבת. ואם הוציא אותו - אסור להחזירו לעציץ, משום שאם יחזירו הפרחים הסגורים יפתחו והוי כזורע או נוטע בשבת. ואם הוציא הוא כתולש, ואם החזיר הוא כנוטע.

כיום שמוכרים פרחים באופן מיוחד שחלקם סגורים וחלקם פתוחים, אם הם פתוחים ניחא אפשר להחזירם. אבל אם הם סגורים - אין להוציאם מהמים, ואם הוציאם אין להחזירם אפילו לאותם המים ויש להיזהר (אע"פ שיש מקילים להוציאם).

לחם שנאפה מחיטים שגדלו בעציץ בתוך הבית

אדם יש לו בבית עציץ (נקוב או שאינו נקוב) גדול וזרע בו חיטה וצמחה, לקח את החיטים, טחנם ולש מהם עיסה ואפה לחם, מה יברך? 'המוציא לחם מן הארץ'? 'בורא פרי האדמה'? 'שהכל נהיה בדברו'? או פירות וירקות מגוש קטוף שהם זורעים על במצע מנותק וכן בעציצים.

קול צופיך

מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג הַמְקוּבֵּל הָא-לְקִי
הֵרֵב מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

רֵאָה - תַּש"ס - מֵאֵת מִן הָרֵאשׁוֹן לְצִיּוֹן הָרָה"ג מֵרַדְכֵי אֱלִיהוּ זְצוּק"ל

יִרְצִים לְקַבֵּל קוֹל צוֹפִיךָ בְּאֵימֵי כָל שָׁבוּעַ !!
שִׁלְחוּ לָנוּ בְּבִקְשָׁה בְּאֵימֵי ל- webmaster@harav.org
www.harav.org

ד. אומרים התוס' (במס' נידה) כשאומרים י"ג ויום אחד הכוונה כך, אם נולד בצהריים אז י"ג ויום אחד בצהריים ורק אז נכנס בעול מצוות (ואמר הרב בעל 'כפות תמרי' ביום תרועה' שאם שמע תקיעת שופר בבוקר לא יצא יד"ח משום שהוא נכנס לגיל מצוות רק בצהריים, עיין בתוס' נידה דף מ"ד ד"ה שלשים).

ה. סברא נוספת, שהלילה בשקיעה כבר נכנס לעול המצוות ויכול להיות חזן ולהצטרף למניין ולא מחכים לצהריים של מחר או ללילה של מחר אלא עכשיו ביום כ' בלילה נכנס לעול מצוות, היינו בליל כ"א וכן נוהגים ופוסקים (עיין דרכי משה סי' נג ס"ק ג', וכן סמ"ע סי' ל"ה ס"ק ה', משנה למלך אישות פי"ב הלכה כ"א נודב"ת סי' ו' עיין שם, ועיין כה"ח סי' נ"ג ס"ק מ"ח).

ו. ואז הוא חייב בכל המצוות, וי"א עד שיביא ב' שערות ולא יכול להיות ש"צ לפני כן. ואע"פ שמרן בשו"ע (או"ח נ"ה סעי'ה) פסק כן אין אנו נוהגים בזה כמוהו אלא כל שהגיע לגיל שלש עשרה ויום אחד, חייב בכל ורק לעניין קריאת פרשת זכור שהיא מהתורה מחמירין (ועיין לכה"ח שם ס"ק מ"ו מ"ז ומשי"ב שם ס"ק ל"א).

ז. =2 למעשה =1 אומר הרב הבא"ח: "חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצוותיך" - כלומר אם אתה רואה אדם רץ ממחר לבית הכנסת יכול להיות שהוא רץ כי זמן התפילה הגיע, ויכול להיות שאותו אדם הלך בנחת מביתו ורק כאשר הגיע קרוב לביהכ"נ התחיל לרוץ להראות חיבתו לעבודת ה'. ולכן משמעות הפסוק: דוד המלך ע"ה אומר לקב"ה: רבש"ע, אני לא התמהמהתי בבית יצאתי בזמן ועכשיו אני רץ לדבר מצוה.

ח. אומר הבא"ח פירוש חדש: בא ילד בר מצוה, יכול הילד או האבא לומר נחכה עד מחר כמו שאומר מהר"י ברונא, אומר האבא 'חשתי ולא התמהמהתי' אני לא אחכה עד מחר בערב או מחר בצהריים משום שאני רוצה שבני יכנס לנועם עול מצוות כמה שיותר מהר על מנת 'לשמור מצוותיך', ובפרט שכן הוא ההלכה. ועוד, ישנם אנשים שאם אין אולם ביום י"ג ויום אחד דוחים את הבר מצוה לפי התאריך הפנוי באולם, וזה טעות. וצריך להרגיל את הבן חודש או חודשיים ואפילו חצי שנה לפני כן להניח תפילין עם ברכה (היו מקומות בג"ר ובתימן שילדים קטנים בגיל שמונה או תשע כבר מניחים תפילין ולא מחכים עד גיל הבר מצוה) וביום הבר מצוה יעשו לו סעודה ואפי' קטנה, ובעניין האולם אם אפשר אפי' לפני התאריך או לאחריו אין זה משנה.

בת מצוה - ברכת שהחיינו

כתוב בבא"ח: ילדה שמגיעה לגיל שתיים עשרה ויום אחד, יום לפני כן שיקנה לה אביה שמלה חדשה או פרי חדש ושתברך 'שהחיינו' משום שהיא נכנסת לעול מצוות. לא כתוב שיעשו לה מסיבה באולם או במסעדה וכדו'.

וכן ילד שהוא בר מצוה מברך 'שהחיינו' על הטלית החדשה. אבל אם בירך על הטלית לפני כן, נותנים לו חולצה חדשה או חליפה חדשה שלוש ביום הבר מצוה, ובעת הברכה סוגר את כפתורי החולצה או המעיל ומברך שהחיינו או על פרי חדש (עיין בא"ח שנה א' - פרשת ראה).

סעודה בבר מצוה - סגוריא על עם ישראל

אומר הרב בא"ח: עושים סעודה בבר מצוה וזו סגוריא גדולה לעם ישראל, כשאנו מכניסים את הילד לעול תורה ועול מצוות, ועושים שמחה גדולה, שירה וקול זמרה ואנו שמחים בקיום המצוה ואז השכר גדול הפלא ופלא.

גיל שבעים - ברכת שהחיינו

אומר הרב הבא"ח: אם הגיע אדם לגיל שבעים ויש מי שאומר לגיל שישים, יקנה בגד חדש או פרי חדש ויזמין את קרוביו ומכיריו, ויש סדר של הרב פלאגי לקרא 'נשמת כל חי' להודות לקב"ה שהאריך ימיו. וצריך לעשות זאת בליל השבעים ויברך 'שהחיינו' על הפרי החדש או הבגד החדש. =2= אנו מאמינים שהגאולה קרובה ואז נצטרך לשמור את השמיטה כהלכתה ויהיו דינים דחיוב דאורייתא, ויה"ר שנזכה לגאולה שלמה בעגלא ובזמן קרוב ואמרו אמן.

